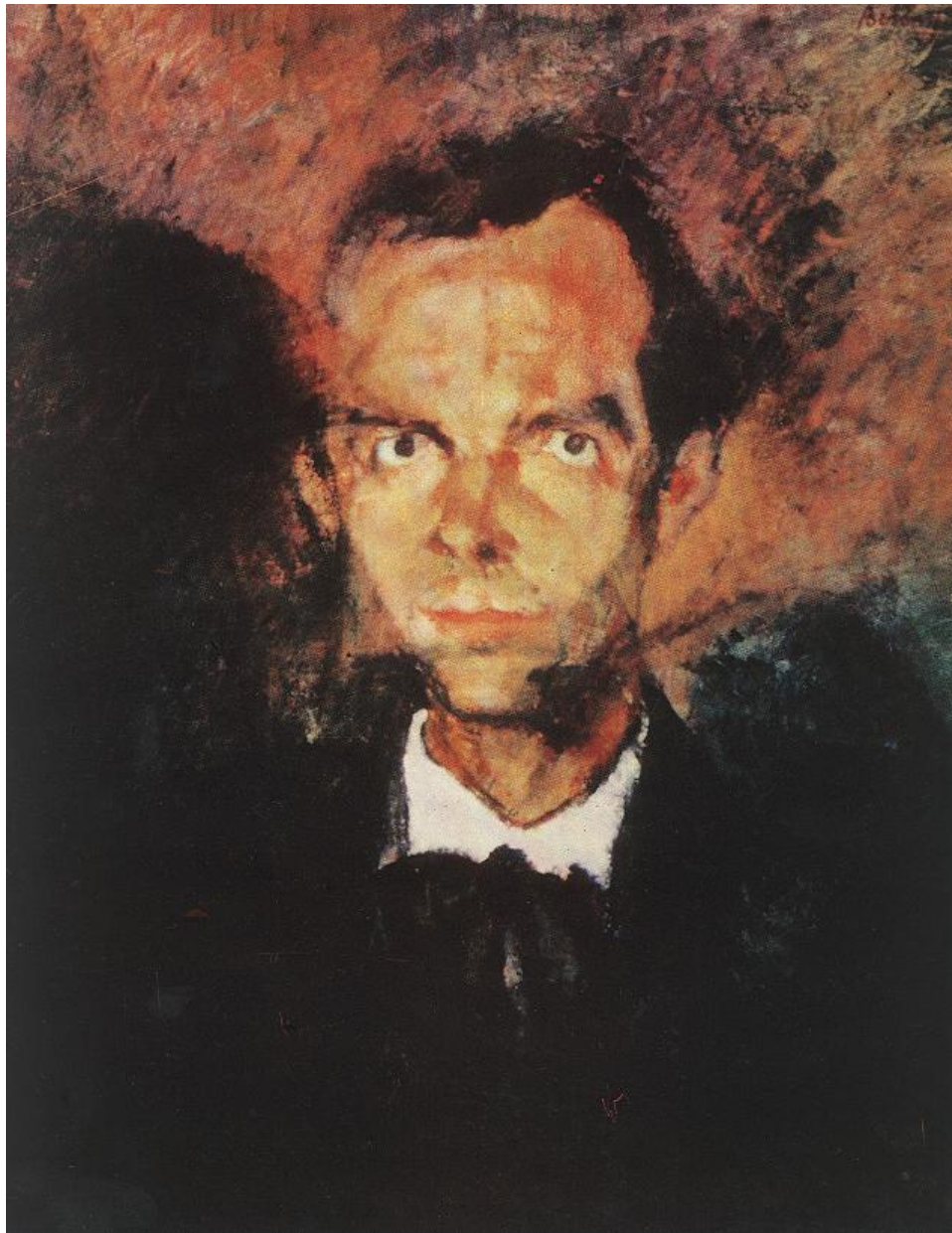

Muzsika 2001. november, 44. évfolyam, 11. szám, 3. oldal

Devich Márton:

Oktatás és kutatás - két úr szolgái

Ötven éves a Zeneakadémia zenetudományi tanszaka

Fél évszázada, 1951 őszén kezdte meg működését a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán a zenetudományi tanszak. A hajdani, ma már legendás első évfolyam diákja, Kárpáti János zenetörténész, a Zeneakadémia Könyvtárának igazgatója segített visszaidézni a hőskort, a

tanszak megalakulásának körülményeit. Tallián Tibor zenetörténész, egyetemi tanár, a tanszak jelenlegi vezetője pedig a zeneakadémiai tudósképzés jelenéről és jövőjéről beszélt.

- Kiknek a kezdeményezésére alakult meg 1951-ben a Főiskolán a zenetudományi szak?
- A Zeneakadémián a kezdetektől fogva kötelező tárgy az általános zenetörténet, mégpedig az összes hallgató számára - mondja Kárpáti János. - Ám a negyvenes-ötvenes évek fordulóján Bartha Dénes, Szabolcsi Bence és Kodály Zoltán elérkezettnek látta az időt arra, hogy a zenetörténet és a népzene kutatás főtárgyként is bekerüljön a tantervbe. Ők hárman voltak azok, akik a legaktívabban szorgalmazták a tanszak megalapítását, mivel saját tapasztalatból tudták, hogy zenetudományos képzés csak külföldön folyik. Bartha és Szabolcsi Lipcsében, Gárdonyi Zoltán Berlinben végezte zenetörténeti tanulmányait, Kodály pedig zeneszerzési tanulmányaival párhuzamosan a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-német szakára járt.
- Gátolta vagy segítette a politikai háttér a tanszak megalakulását?
- A hazai zenetudomány 1947 és 1969 közötti intézménytörténetéről a Magyar Zene 2000. májusi számában Péteri Lóránt adott közre kiváló tanulmányt. Ebben is olvashatjuk, hogy 1951-ben fordulat állt be a magyar zenepolitikában, a kommunista párt stratégiát váltott. Az ugyanis, hogy a zenetudományi tanszak Bartha és Szabolcsi vezetésével, Kodály közreműködésével létrejött, fél évvel korábban még elképzelhetetlen volt. Ők korábban rendre mint "ellenségek" kerültek szóba a kultúrpolitika döntéshozó fórumain. Ám "úgy tűnik, a radikális osztályharcos elvek maradéktalan érvényesítésére a zenei élet térrénumán a kommunista politika egyszerűen nem volt eléggé felkészülve: sem elvi preferenciák, sem személyi feltételek (szakkáderek) tekintetében. A kultúrpolitika felismerhette, hogy ilyen körülmények között lehetetlen marginalizálnia a rendkívüli szakmai-emberi tekintéllyel bíró Kodályt és Szabolcsit..."
- fogalmaz Péteri Lóránt. Ez vezethetett a fordulathoz, és ez tette lehetővé, hogy Szabolcsiék harca győzelemmel végződjön.
- Egyértelmű volt, hogy a Zeneakadémia adjon otthont a zenetudományi szaknak, nem pedig valamelyik bölcsészeti egyetem?
- Nem, hiszen a külföldi példák mást mutattak. Német és angol nyelvterületen az egyetemeken folyt és folyik mind a mai napig a zenetudományi képzés. Ennek előnye, hogy a történeti, filológiai és általános irodalmi képzés keretei készen állnak; ez a Zeneakadémián nyilvánvalóan hiányzik. Az Akadémia viszont a praxissal, a gyakorlati zenével teremt közvetlen kapcsolatot. Azt hiszem, Kodály volt az, aki a Zeneakadémia mellett tette le voksát. Úgy vélte, az a jó, ha a zenetudósok felkészítése szoros kapcsolatban áll a hangszeres oktatással és az egyéb, kifejezetten zenei tárgyakkal. Sőt azt szorgalmazta, hogy az új tanszakon elsősorban zenei képzés folyjék, és csak "kiegészítésképpen" tanítsanak egyetemes elméleti tárgyakat. Külföldön a végzett zenetörténészek zöme bizony soha nem vett-vesz a kezébe hangszert, és nem olvas partitúrát.
- Ki lett a tanszak első vezetője?
- Formálisan Bartha Dénes, de hamar, már 1953-ban átvette a feladatkört Szabolcsi Bence, és egészen haláláig, 1973-ig ő irányította. A tanszak kezdetben két ágazattal indult, az egyik zenetörténészeket, a másikon - Kodály Zoltán irányításával - népzene kutatókat képeztek.
- Kikből állt az első évfolyam?
- A népzene kutató szakágon négyen kezdték meg a tanulást: Avasi Béla, Olsvai Imre, Sárosi Bálint, akik korábban vagy párhuzamosan zeneszerzést is végeztek, valamint a rendkívüli hallással rendelkező, kiváló zongorista, Tóth Margit. Mi, zenetörténész hallgatók öten voltunk,

rajtam kívül Kecskeméti István, korban a legidősebb, aki már jogi doktorként került az osztályba, Kovács János, aki Szabó Ferencnél tanult zeneszerzést, Kroó György, aki velem együtt hegedűsként kezdte (ő Rados Dezső, én Garay György tanítványaként), és nem utolsósorban Pándi Marianne, aki zongorista diplomával érkezett a szakra. Bár valamennyien hangszeresként indultunk, jobban érdeklődtünk az elméleti tárgyak iránt, így amikor lehetőség nyílt a zenetudományt főtárgyként végezni, azonnal jelentkeztünk.

- Nem is tartottak felvételi vizsgát?

- Természetesen igen, ám az új szakra nem nagyon tódultak a hallgatók, azt hiszem, kilencünkön kívül más nem is jelentkezett. Másrészt tanáraink már ismertek bennünket, hiszen előtte Szabolcsi és Kodály elméleti óráit valamennyien látogattuk.

- Emlékszik a következő évfolyamra?

- Az utánunk következő évfolyamba hatan jártak: Bónis Ferenc, Gábry György, Hoffer Péter, Pernye András, Székely András és Vikár László, majd a következő évtől kezdve Breuer János, Farkas Ilona, Gonda János, Sólyom György, Somfai László és Virány Gábor.

- Mi volt az oktatás alapkonceptiója?

- A képzés előterében a zenetörténet oktatása állt, jóval mélyebbre hatolva, mint a többi zeneakadémiai diák óráin. Tankönyvünk persze nem volt (megjegyzem, Bartha Dénes jegyzetén kívül ma sincs olyan magyar nyelvű általános zenetörténeti tankönyv, amelyből zenetudós hallgatóink tanulhatnának). A lipcsei példa nyomán főleg a német szakkönyveket forgattuk. Ma már inkább az angol nyelvű szakirodalom vette át a vezető szerepet. Ugyancsak a lipcsei egyetemről vették át Szabolcsiék azt a hagyományt, hogy az általános zenetörténeti képzés mellett, illetve után speciális kollégiumokat indítottak. Nem foglalkoztunk minden zeneszerző életművével egyformán behatóan. Felejtethetetlenek például Szabolcsi Mozartról és Verdiről szóló speciális kollégiumai vagy Bartha Dénes Schubert-előadásai.

- Milyen tantárgyak szerepeltek az indexben, és kik oktatták ezeket?

- Az indexemet 1951. október 24-én állították ki, s ebben az első évben a következő tárgyak olvashatók (az aláírásokra máig büszke vagyok): zenetörténet szeminárium - Bartha Dénes és Szabolcsi Bence, népzene - Kodály Zoltán, zeneelmélet - Bárdos Lajos, zongora kötelező tárgykör - Ferenczy György, partitúraolvasás - Sugár Rezső, majd Pécsi Sebestyén, akusztika - Molnár Antal, orosz - Komár Pál, német - Bartha Zsuzsa, egyetemes irodalomtörténet - Keszi Imre. Szabolcsi, aki nagyszerű zongorista és partitúrajátékos volt, a zongoránál ülve tanított, és teljes felvonásokat adott elő nekünk, dúdolva-recitálva hozzá a szöveget. A Don Giovanni-kvartettet például azóta sem hallottam meggyőzőbben, beleértve nagy énekesek és világhírű karmesterek interpretációit. Szabolcsi, Bárdos és Molnár Antal órái életem legnagyobb élményei között maradtak meg. Az előadói praxis (ma úgy mondanánk: "régizene") történetét Hammerschlag János orgonaművész tanította, ugyancsak a zongoránál ülve, maga elé motyogva, mégis emlékezetesen. A népzene-kutatóknak Lajtha László oktatott lejegyzést. Aztán Kodály felvetette, hogy a zenetudósjelölteknek a szolfézst a legmagasabb szinten kell tanulniok, ezért a tárgyat a második évtől végül ő maga tanította. Itt hadd álljak meg egy pillanatra, mert igen nehéz óráink voltak. Kodály azt vallotta, hogy az a jó, ha a növendékeket nem fokozatosan terhelik, hanem rögtön a legnehezebb feladatokkal halmozzák el őket. Rettenetesen nehéz, lépten-nyomon kulcsváltó Dalcroze-gyakorlatokat kellett lapról olvasni, vagy egy-egy Bach-prelúdiumot transzponálni a zongorán. Kodály mondott egy hangnemet, nekünk pedig megállás nélkül abba a hangnembe átugorva, transzponálva kellett folytatnunk a darabot...

- Volt állandó termük?

- Nem, néhány terem között vándoroltunk. A legtöbb óránk a második emeleti XV., XVI., XVII.,

XVIII. teremben volt. Majd időközben a volt igazgatói lakásban nyíltak meg tantermek a harmadik emeleten.

- Mennyi ideig tartott a képzés?

- Öt esztendeig. Már az első évben politikai gazdaságtant kellett tanulni, majd másodikban új tárgyként a nyakunkba kaptuk a társadalmi ismereteket, azaz a marxizmust, és a honvédelmi ismereteket. Szerencsés fordulatokra is emlékszem: megkezdtük az olasz nyelvet Komár tanár úrral. Érdekesség, hogy harmadik évben a szolfézs oktatását Kodály átadta Vásáry Tamásnak, majd később Hegyi Erzsébet vitte tovább. Bárdos Lajos a zeneelmélet mellett ellenpontot és prozódia-t is oktatott nekünk, Legány Dezső pedig a harmadik évben - hasznosítva a hadifogságban szerzett orosz tudását - orosz zenetörténetet tanított. Az ellenpontot a negyedik évben Gárdonyi Zoltán vette át. Az utolsó, ötödik év is hozott felejthetetlen órákat. Ujfalussy József esztétika-szemináriumot indított, Kókai Rezső pedig, aki szintén fantasztikus pedagógus volt, a 20. század első felének zenéjét oktatta. Ő volt a legtájékozottabb Mahler és Richard Strauss életművében, és elképesztő partitúraolvasó képességgel rendelkezett. Lendvai Ernő a Bartók-analízis rejtelseibe avatott be bennünket.

- A diploma éve 1956.

- Igen, decemberi keltezésű, de a tanulmányokat már tavasszal befejeztük, és őszig a diplomadolgozatokat írtuk. Diplománkat Szabolcsi Bence és a főtitkár, Kozma Erzsébet írta alá.

- Milyen volt ez az első évfolyam közösségként?

- Nagyon jó csapat volt, remek hangulatú órákra emlékszem. Azt hiszem, az is sokatmondó, hogy valamennyien a szakmánál maradtunk, és jelentős tudományos eredményeket tudunk felmutatni. Szabolcsi tanár úr halála után Kroó György lett a tanszékvezető, Kecskeméti István az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárát vezette, Kovács János az operatörténet előadója volt a Zeneakadémián. Sajnos róluk már múlt időben kell beszélni. Pándi Marianne kritikai tevékenységét és hangversenykalauzait mindenki ismeri, aki koncertre jár. Népzene kutató kollégáinkat szintén nem szükséges bemutatni a mai olvasónak, talán csak Tóth Margitról fontos megemlíteni, hogy neve itthon amiatt kevésbé ismert, mert mint a kopt zene nemzetközi híré kutatója évtizedek óta Egyiptomban él.

- Szabolcsi Bence halála után a Zeneakadémián 1961 óta zenetörténetet oktató Kroó György vette át a zenetudományi tanszék vezetését - folytatja az emlékezést Tallián Tibor tanszékvezető, egyetemi tanár. - Anélkül, hogy Szabolcsi érdemeit kisebbítenénk, elmondhatjuk, hogy a modern értelemben vett zenetudományi képzés felépítése Kroó György nevéhez fűződik, aki 1997-ig állt a tanszék élén. Néhány év leforgása alatt megreformálta az oktatást, a tanrendet, a szak működését.

- A hatvanas években, a hetvenes évek elején nemzedékváltás történt a tanári karban. Kik kapcsolódtak be az oktatásba?

- Többek között Somfai László, Dobszay László, Rajeczky Benjamin, Sárosi Bálint, Vikár László, Bónis Ferenc, Szendrei Janka. Majd jöttek az újabb generáció képviselői, először óraadóként, köztük Ferenczi Ilona, Wilhelm András és jómagam is. Pár évvel később pedig elkezdett tanítani Kovács Sándor és Batta András is, ez a gárda ma is a vállán viszi a képzés terheinek jelentős részét.

- Mi hozta a tanszak életében a legfontosabb változásokat?

- Kroó György elitképzésben gondolkodott, melynek egyik jellemzője az igen magas óraszám volt. A kötelező órák mennyiségét a Műszaki Egyeteméhez lehetett hasonlítani. Csak kivételes esetben indultak egymás utáni esztendőben újabb évfolyamok, inkább az volt a jellemző, hogy

két-három évenként kezdte meg tanulmányait a szakon négy-öt diák. Itt a legfőbb értékmérő természetesen a tudományos tevékenység, és a szak kiváló kutatókat képzett a magyar zenetudománynak. Ám akkoriban sem volt egyenletes a beiskolázottak színvonala, és akkoriban is "elvesztek" évfolyamok, igen nagy volt azoknak a diákoknak a száma, akik végül nem tudtak diplomát szerezni, lemorzsolódtak. A hallgatóktól doktori szintű szakdolgozatot vártak el, így sokan megroppantak a rájuk nehezedő teher alatt. Az elitképzésnek tehát voltak előnyei, de hátrányai is. Sok értékes embert, potenciális tudóst veszített el a zenetudomány, hiszen aki éppen akkor kívánt felvételizni, amikor nem indult évfolyam, nem biztos hogy megvárta, amíg beíratkozhat, inkább másutt kezdte meg a tanulmányait. De az is előfordult, hogy amikor jelentkezett egy ígéretes évfolyam, túl sok volt a jó képességű diák, és a Zeneakadémia nem tudta mindegyiküket fogadni, hiszen korlátozták a hallgatói létszámot. Az én nemzedékemben tapasztalható viszonylagos zenetudóshiány, a "két úr szolgája"-szindróma az elitképzés következménye. Sok volt a pályaelhagyó, sokan külföldön próbáltak szerencsét, többen a kutatás helyett inkább az ismeretterjesztést választották. Kevesen maradtunk. És már Szabolcsi idejében is természetes volt, hogy a tanárok egyben a Zenetudományi Intézet munkatársai, kutatói, többségüknek az Intézetben van a főállásuk. (Én sem törekedtem arra, hogy egyszerre legyek a Zenetudományi Intézet igazgatója és a tanszak vezetője.)

- Mit hozott a rendszerváltozás?

- Felszabadult az oktatás, ami például azt jelentette, hogy a Zeneakadémián - öröndetes módon - újraindulhatott az egyházzenei tanszak. Ez viszont megosztotta néhány kiváló pedagógus - köztük Dobszay László és Szendrei Janka - energiáit. A másik fontos fejlemény a hallgatói létszám viszonylagos emelkedése volt. Ez is főként Kroó Györgynek volt köszönhető.

- Miként alakult az utóbbi években a hallgatói létszám?

- Óriási vívmánynak tekinthető, hogy 1993/94-től kezdve a zenetudományi szak már minden évben indíthatott új évfolyamot. 1993-1995 között évenként hét-nyolc hallgató felvételére nyílt lehetőség, a későbbiekben az újonnan indított évfolyamok létszáma hat, majd négy főre csökkent. Megjegyzendő, hogy a szakra felvettek között a korábbi évekhez képest emelkedett azon hallgatók száma, akik az egyetemen belül párhuzamosan egy másik (hangszeres, karmester, egyházzenesz) képzésben is részt vettek, illetve vesznek. Ám ezek a diákok rendkívül túlterheltek, így gyakran előfordul, hogy egyikük-másikuk kénytelen feladni zenetudományi tanulmányait vagy halasztással próbálkozik.

- Változott-e a hallgatók tudásszintje?

- A zenetudományi szak kettős követelményt állít a hallgatók elé. Egyrészt mint bölcsészettudományi szak, amely világszerte a tudományegyetemeken honos, magas szintű általános műveltséget, történelmi, művelődéstörténeti, esztétikai ismereteket vár el a jelentkezőktől, az egyetemi tanulmányok során pedig elsősorban tudományos, elméleti, verbális teljesítményüket értékeli. Másfelől a zenetudomány sikeres művelését a magyar hagyomány elképzelhetetlennek tartja kiváló zenei gyakorlati képességek nélkül. A felvételre jelentkezők többsége a középfokú zeneoktatásból érkezik, sajnálatosan hiányos általános műveltséggel, amit nem minden esetben ellensúlyoz megbízható zenei felkészültség. Bár a jelentkezők és a felvettek száma az utóbbi években négy-egy arányban viszonyul egymáshoz, a hallgatók között még így is ritkaság, hogy az általános műveltség, a zenei képességek, a tudományos alkalmasság és a verbális készség egyenletesen magas szinten álljon. A tanszak szisztematikusan törekszik a hallgatók képességeinek mindenoldalú fejlesztésére, azonban nem kívánja leplezni, hogy ez nem mindig sikerül, viszont nem akarja a követelmények enyhítésével megakadályozni a gyengébb képességűek lemorzsolódását. A tanszék és az

egyetem szempontjából ez sokkal kevésbé lenne problematikus, ha az évi kötött felvételi keretszám helyett a normatív támogatás valamely rugalmasabb módszerét vezetnék be, ami lehetővé tenné a tanulmányok során a rostálást.

- Jobb volna, ha a bölcsészettudományi egyetemeken folya a zenetudósképzés?
- Az volna jó, ha ott is folya, ha a bölcsészkaron is fel lehetne venni a zenetudomány szakot, melyet esetleg részben a Zeneakadémián oktatnának. Az volna jó tehát, ha szoros együttműködés alakulna ki a Zeneakadémia és a bölcsészegyetemek között. Különösen nagy szükség volna a népzene tudomány fellendítése érdekében a népzene-néprajz szakpárosításra.
- Neuralgikus pont a népzene tudós-képzés...
- Valóban, Kodály kiválása óta a Zeneakadémián nem lehet népzene tudós diplomát szerezni. Ez tarthatatlan. Kroó György is megpróbálkozott a képzés visszaállításával, ám az eddigi kísérletek mind a mai napig kudarcot vallottak. Az az igazság, hogy a hallgatók érdeklődése is alacsony, és a tanárok száma is csekély. A kutatás a legtöbb kolléga esetében elveszi az időt az oktatástól. Mindenesetre nem adtam fel, hogy ebben a kérdésben előre lépjünk. És még valamire nagy szükség lenne, amit a főiskolai karon lehetne elindítani: a gyakorlati népzenei szakra, azaz a hangszeres és énekes népzene oktatására.
- Mikor indult el a doktori iskola?
- Kroó György elvülhetetlen érdemei közé tartozik az is, hogy a művészeti egyetemek között 1995-ben elsőként nálunk indulhatott el szervezett keretek között művészettudományi doktori iskola, tisztességes ösztöndíjjal. A hároméves doktori képzésre, melynek Somfai László az irányítója, két-három ösztöndíjas helyünk van évente.
- Folyik a tanszakon tudományos kutatás?
- Programjaink nagyrészt közös vállalkozásban futnak az MTA Zenetudományi Intézetével. Köztük első helyen a néhány éve elindított magyar zenetörténeti forráskutatást említem, amelynek célja a Zeneakadémia egyik alapítója, Erkel Ferenc operáinak közreadása. További közös terület a Bartók-kutatás, a népzene kutatás, a régi és újkori magyar zenetörténeti kutatás.
- Hogyan alakult a kilencvenes évek elejétől az oktatói gárda összetétele?
- Az 1990-es években a zenetudományi tanszék tanári kara a természetes tempónál gyorsabban és nagyobb mértékben változott, létszáma csökkent. Említettem, hogy Dobszay László és Szendrei Janka az egyházzenei tanszék vezetője, illetve egyetemi tanára lett. Komlós Katalin a zeneelméleti, Jeney Zoltán a zeneszerzés tanszék vezetését vette át. Ők, bár kiváltak a zenetudományi tanszék keretéből, oktatóként továbbra is közreműködnek a szak munkájában, ha kisebb óraszámokban is. Ma is a tanáraink között van Kovács Sándor, Batta András, Ferenczi Ilona, Paul Merrick, Somfai László, Vikár László. Az utóbbi években Kárpáti János is intenzíven bekapcsolódott az oktatásba. Ujfalu József változatlan elkötelezettséggel oktatja hallgatóinknak az esztétikát. Papp Márta az előadóművészet kérdéseiről tart előadásokat. 1997-ben tanársegédi, majd adjunktusi szerződést kapott Vikárius László, majd 1999-ben Richter Pál. Egy-egy kurzus erejéig oktatói feladatokat lát el a tanszéken néhány további fiatal zenetudós is, köztük Dolinszky Miklós, Farkas Zoltán, Halász Péter és Kiss Gábor. A népzenei tárgyak tanítását óraadóként átvette Pávai István. Arra törekszünk, hogy ne "anyagot", hanem témákat, tematikus kurzusokat kínáljunk diákjainknak. Ami a tantárgyakat illeti, távolilag a zenei kulturális antropológia, a népzene tudomány, az esztétika megerősítése, a kognitív zenetudomány meghonosítása, az informatikai ismeretek szélesebb körű oktatása szerepel a tanszak terveiben. Szükség volna a kísérleti zenetudomány, a zeneszociológia, a zenepszichológia oktatására, ezt azonban a jelenlegi személyi feltételek mellett a tanszéktől lehetetlen elvárni.

